

REDACTIONEEL

Etmaal van de Communicatiewetenschap Enschede

Ruud Jacobs & Sikke Jansma

Gastredacteuren

Voor communicatiewetenschappers in Nederland en Vlaanderen was het op 2 februari 2023 een bijzondere dag. Voor het eerst in drie jaar tijd vond het Etmaal van de Communicatiewetenschap in fysieke vorm plaats. Deze jaarlijkse kennisuitwisseling werd, net als de rest van onze samenleving, getroffen door de COVID-19-pandemie en was daardoor in 2021 en 2022 voor velen alleen online bij te wonen. Hoewel we vanuit huis veilig en wel de vooruitgang in communicatiewetenschappelijk onderzoek hebben kunnen presenteren, misten we het informele contact en de netwerkmogelijkheden van de ‘traditionele’ conferentie. Het enthousiasme van het wederzien werd versterkt door het feit dat dit jaar het vijfde lustrum van de conferentie zou zijn. Kortom, de omstandigheden waren rijp om terug te blikken en ons te verwonderen over de veranderingen van de afgelopen 25 jaar.

We besloten om deze speciale editie van het Etmaal niet te laten hangen in het verleden, maar juist te erkennen hoe belangrijk de rol van communicatie is bij het omarmen van (of soms alleen omgaan met) de veranderingen die onze samenleving doormaakt. Het thema ‘Communication in Transforming Societies’ onderstreept voor ons dat wij als onderzoekers moeten meegroeien met deze veranderingen. Jan van Dijk, de eerste keynotespreker van de conferentie, reflecteerde daarom over voortschrijdende inzichten in communicatietheorieën. Of ze nou natuurlijke, technologische, of sociale grondslagen hebben, transformaties zijn onvermijdelijk voor iedere samenleving. Alexander van Deursen vulde daarbij aan dat de rol van technologie in deze transformaties verschoven is van gereedschap naar medium en soms zelfs naar interactiedoel; de mens staat nog wel centraal in interactie met technologie maar verliest invloed als we er niet in slagen deze interacties te sturen. Ook Suzanne Janssen toonde met haar onderzoek naar robots op de werkvloer de sociale implicaties van de voornamelijk economisch gedreven drang naar automatisering en digitalisering.

De 400 deelnemers die we op de conferentie mochten verwelkomen vulden deze inzichten aan met een scala aan perspectieven op transformaties die ze meebrachten, van mediapsychologische benaderingen over de *digital divide* – de kloof tussen mensen die al dan niet goed mee kunnen komen met de digitalisering in de maatschappij – tot onderzoek naar het groeiende aantal nieuwsvermijders die om welke reden dan ook de (traditionele) nieuwsmedia links laten liggen. Er was aandacht voor wetenschapscommunicatievraagstukken rond klimaatverandering en nieuwe energiewinning, en voor hoe acceptatie van diversiteit zijn weerslag heeft op representatie in media. De toon was hoopvol, maar ook kritisch over de keuzes die door invloedrijke groepen en individuen gemaakt worden.

Met het Etmaal 2023 in de achteruitkijkspiegel belicht deze speciale Etmaal-editie van het *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap* de verscheidenheid in thema's en uitdagingen van de hedendaagse samenleving die direct en indirect aan het vakgebied van de communicatiewetenschap verbonden zijn. Binnen deze editie vindt u onderwerpen variërend van de representatie van minderheden in de media, de impact van televisiekijken op overgewicht, nieuwe online onderwijsvormen in het post-COVID-tijdperk, de uitdagingen van digitale vaardigheden in een wereld vol met slimme apparaten, en een boekrecensie over de gevaarlijke invloed van sociale media op onze huidige maatschappij.

Het eerste artikel in dit special issue sluit nauw aan bij het huidige maatschappelijke debat rondom diversiteit en inclusie, met een specifieke nadruk op het verbeteren van de rechten en vertegenwoordiging van minderheden. Bartosz Żerebecki en Suzanna Oprea onderzochten de representatie van transgender vrouwen in de media. Hun media-analyse omvat een heel seizoen van de serie *Pose*, waarin twee compleet verschillende transgender karakters een prominente rol spelen. De resultaten geven een interessante inkijk in de representatie van de twee karakters. Door gebruik te maken van een raamwerk dat voortbouwt op eerdere studies en verder is ontwikkeld binnen deze specifieke context, weten de auteurs de gelaagde dynamiek achter de representatie van transgender vrouwen in de serie te vatten, en bieden zij handvatten voor andere studies over mediarepresentatie van minderheden.

Een compleet andere maatschappelijke uitdaging wordt in het tweede artikel besproken waar Monique Alblas een inkijk in haar doctoraatsonderzoek geeft over de effecten van eet-cues op tv op (ongezond) eetgedrag. Eet-cues zijn

alomtegenwoordig op tv – denk aan voedselreclames, culinaire programma's en productplacement in gewone tv-programma's – en zijn een mogelijke oorzaak voor overgewicht. Alblas won met haar onderzoek de prijs voor de beste dissertatie van Nederland en Vlaanderen van 2023. Haar werk biedt waardevolle inzichten in hoe lekkere eet-cues op tv tot ongezonde voedselkeuzes en toegenomen voedselinname kunnen leiden, en werpt licht op de mensen die hiervoor gevoelig zijn en de processen die hieraan ten grondslag liggen.

Waar de voorgaande thema's al langer op de agenda staan en een incrementele transformatie hebben doorgaan, kreeg de samenleving in eerste helft van 2020 opeens te maken met een radicale verandering. Door de pandemie kwamen veel ontwikkelingen in stroomversnelling op gang. Onderwijzers moesten opeens digitaal, op afstand lesgeven, wat een vak apart bleek te zijn waarbij aanzienlijke aanpassingen gevraagd werden zowel van studenten als docenten. Tegelijkertijd was het een verandering waar al jaren naar gekeken werd. In de derde bijdrage kijkt Jeroen Jansz terug op een project waarbij online leren in plaats van als noodzaak juist als hoofdzaak werd gezien. Hij zet daartoe de voordelen – zoals het doorbreken van vastgeroeste onderwijsvormen die geen rekening houden met onderwijskundige feiten als spanningsbogen – op een rij en bespreekt veelgenoemde aandachtspunten. Jansz erkent de problematiek en legt voor hoe er aan de Erasmus Universiteit Rotterdam is gewerkt om positieve effecten te benutten terwijl de negatieve effecten geminimaliseerd worden. Zodoende schetst Jansz een beeld hoe we deze transformatie naar online of *blended learning* als meer kunnen zien dan een tijdelijke oplossing.

Niet alleen mensen zijn online, ook apparaten die wij dagelijks gebruiken, zoals thermostaten, lampen en deursloten worden in toenemende mate aangesloten op het internet. Dit soort apparaten worden ook wel het Internet of Things (IoT) genoemd, en Alex van der Zeeuw, Alexander van Deursen en Giedo Jansen tonen in hun 'In de spotlight' aan dat er vaardigheden en creativiteit vereist zijn om hiermee om te gaan. Zij beschrijven drie verschillende benaderingen waarop mensen met slimme apparaten om kunnen gaan. De inzichten van hun onderzoek zijn belangrijk gezien wij leven in een steeds 'slimmer' wordende samenleving.

Deze editie eindigt met een maatschappelijke transformatie die misschien wel de meeste aandacht van communicatiewetenschappers heeft gekregen in de afgelopen jaren: de grote impact van sociale media. Kristin Van Damme

bespreekt het boek *The chaos machine: The inside story of how social media rewired our minds and our world* van Max Fisher. Van Damme vat krachtig samen hoe het boek de maatschappelijke impact van socialemediaplatformen kritisch beschrijft en ingaat op hun gebruik van algoritmen en verslavende aard. Tegelijkertijd geeft Van Damme haar interessante en kritische reflectie op het boek weer. Een prachtige afsluiting van deze editie die naadloos aansluit op het Etmaal-thema 'Communication in Transforming Societies'.